

# Sociální politika

## Sylabus předmětu

### Identifikace

Denní bakalářské studium oboru sociální politika a sociální práce.

Rozsah a zařazení předmětu: jarní semestr

Zakončení : zápočet (domácí práce a seminární práce podle zadání, 2 písemné testy)  
zkouška (písemná a ústní)

Vyučující : doc. PhDr. Tomáš Sirovátka, CSc., Mgr. Markéta Horáková, Ing. Miroslava Rákoczyová

### Cíle předmětu

1. Vybavit studenty základními poznatky o cílech, funkcích, principech, nástrojích a účincích sociální politiky, o její sociální a ekonomické podmíněnosti, a o aktuálních problémech i řešeních přijímaných v České republice a v zahraničí.
2. Vést přitom studenty k pochopení procesů formování sociální politiky, k pochopení role různých subjektů v procesu její tvorby, k porozumění jejím všestranným účinkům, a k osvojení si principů analýzy sociálních politik.
3. Vytvořit předpoklady k nalézání sociálně i ekonomicky vhodných řešení sociálních problémů.

### Struktura témat

#### I. Sociální politika a společnost

##### **1. Sociální procesy a sociální politika, vznik sociálního státu a jeho funkce**

Sociální problémy (různé perspektivy), veřejná politika a sociální politika. Vznik institucí sociální politiky v moderní společnosti: teorie modernizace, vývoj občanství, teorie sociálního konfliktu, funkcionální teorie, teorie byrokracie. Základní funkce sociální politiky.

##### **2. Principy sociální politiky, cíle sociální politiky**

Různá hodnotová východiska a různá ideologická pojetí. Otázky solidarity a sociální integrity, legitimita sociálního systému. Solidarita, sociální spravedlnost, sociální práva. Životní šance a nerovnosti. Vztah ekonomiky a sociální politiky. Cíle sociální politiky.

##### **3. Sociální stát a režimy sociálního státu**

Základní etapy vývoje sociální politiky. Institucionální a reziduální pojetí, rozdílné režimy sociálního státu: liberální, korporativní a sociálně-demokratický typ. Krize sociálního státu a hlavní příčiny tzv. krize sociálního státu.

## **II. Formování sociální politiky a její účinky**

### **4. Sociální politika jako sociálně-politický proces**

Sociální politika jako proces společenské volby, implementace rozhodnutí. Způsoby řešení konfliktů mezi aktéry. Jednotlivá stadia procesu utváření sociální politiky. Vztah technokracie a demokracie. Stát a veřejná správa, subjekty sociální politiky a jejich role v různých stadiích procesu tvorby sociální politiky.

Typy politik, základní nástroje používané v procesu tvorby sociální politiky.

### **Účinky sociální politiky**

Sociální účinky, redistribuce, ekonomické účinky. Otázky cílenosti, pobídek, efektivnosti. Význam relevantních informací a analýzy. Využití a úloha sociálních indikátorů: zjišťování potřeb sociální politiky, stanovení cílů, hodnocení výsledků sociální politiky.

## **III. Základní oblasti a nástroje sociální politiky: sociální rizika, jejich prevence a řešení: sociální zabezpečení**

### **5. Sociální rizika, jejich prevence a řešení: sociální zabezpečení**

Funkce sociálního zabezpečení, principy systému. Cíle systému a odpovídající používané nástroje. Organizace a financování. Srovnání různých režimů sociálního státu, Česká republika.

### **6. Sociální pomoc**

Cíle sociální pomoci a používané nástroje. Organizace a financování. Sociální funkce, kritéria jejich splnění a další účinky systému. Srovnání různých režimů sociálního státu. Pojem chudoby a její měření, kumulace handicapů a cyklus deprivace, past chudoby, formy boje proti chudobě; životní minimum - způsoby konstrukce, funkce životního minima v systému sociální politiky, formy podpory minimálních příjmů, sociální služby a jejich systém v ČR.

### **7. Prevence sociálních problémů: sociální pojištění**

Funkce a cíle systému a odpovídající používané nástroje. Organizace a financování. Srovnání různých režimů sociálního státu, Česká republika.

Problém stárnutí v moderní společnosti, demografický vývoj, důsledky pro společnost a dopady do oblastí sociální politiky. Vývoj důchodových systémů. Důchodové systémy a způsoby jejich financování, výhody a nevýhody. Diskuse současných řešení: důchodový věk, předčasné důchody, smíšené systémy financování.

## **IV. Základní oblasti a nástroje sociální politiky: rozvoj lidského kapitálu a prevence sociálních problémů**

### **8. Prevence sociálních problémů: politika zaměstnanosti a pracovního trhu**

Cíle politiky zaměstnanosti a cíle politiky pracovního trhu. Způsoby organizace a hlavní prvky systému kompenzace příjmu v nezaměstnanosti. Základní nástroje aktivní politiky pracovního trhu. Dosavadní vývoj a aktuální priority politiky pracovního trhu ve světě a v ČR. Národní plán zaměstnanosti ČR. Vztah systému podpor v nezaměstnanosti, aktivních opatření a dalších oblastí sociální politiky. Problém pobídek, investice do lidského kapitálu. Strukturální přizpůsobení pracovního trhu, vztah mezi sociální a hospodářskou politikou.

## **9. Sociální rozvoj a lidský kapitál: zdravotní politika**

Role a cíle zdravotní politiky při podpoře zdravotního stavu populace, principy, které sleduje. Možnosti organizace zdravotních systémů, problém nákladů na zdravotní politiku a možnosti jejich regulace. Způsoby financování zdravotní péče a jejich vztah ke kvalitě a dostupnosti péče. Systémy zdravotní péče v Evropě. Aktuální problémy zdravotní péče v ČR.

### **Politika v oblasti vzdělání**

Vzdělávací politika: její role v moderní společnosti, vztahy k sociální a hospodářské politice. Investice do lidského kapitálu a jejich návratnost. Funkce vzdělávacích soustav a cíle vzdělávací politiky. Sociální spravedlnost, sociální integrace a vzdělání. Specifické problémy vzdělávací politiky v ČR.

## **10. Sociální rozvoj a lidský kapitál: rodinná politika**

Funkce rodiny ve společnosti a funkce rodinné politiky v systému sociální politiky. Zaměření rodinné politiky a základní nástroje rodinné politiky. Problémy moderní rodiny. Pojetí rodiny - konzervativní, liberální, sociálně-demokratické a jim odpovídající modely rodinné politiky. Komplexnost rodinné politiky a její nástroje, její funkce a účinky, explicitní a implicitní rodinná politika. Aktuální problémy v ČR.

## **11. Bytová politika**

Význam bytové politiky. Charakteristiky - indikátory úrovně a potřeby bydlení. Bytová politika: specifika trhu s byty, modely bytové politiky, podpora bytové výstavby, sociální bydlení, jiné formy podpory bydlení, jejich sociální cílenost. Hlediska cenové tvorby a dostupnosti. Rizika selhání bytové politiky a jejich řešení.

## **V. Současné trendy a problémy sociální politiky v Evropě**

### **12. Evropské normy a instituce, dokumenty**

Základní etapy vývoje evropské hospodářské a sociální integrace, důsledky pro sociální politiku. Instituce a úmluvy: EHS a Evropský sociální fond, Konvence č. 102 Mezinárodní organizace práce, Římská úmluva, Evropská sociální charta, Maastrichtská smlouva. Nové akcenty Evropské unie a jejích dokumentů.

### **Harmonizace a integrace systémů**

Důsledky pro integraci ČR do EU. Principy harmonizace systémů pracovních trhů a sociálního zabezpečení. Evropské instituce a normy významné pro regulaci sociální politiky.

## **Literatura k tématům:**

### **A. Obecná část**

#### **Blok 1: Funkce a cíle sociální politiky, přístupy k nim**

##### **1 Sociální procesy a sociální politika, vznik sociálního státu a jeho základní funkce**

Flora P., Heidenheimer A.J: 22-28, 37-44, Večeřa: 53-59.

## **2 Principy a cíle sociální politiky**

Durdisová, Kotýnková, Krebs et al.: 19-30, Sirovátka 1997: 151-154, Večeřa: 62-66

Sirovátka T. (ed.) 2000: 201-206.

## **3 Sociální stát, jeho typy a jeho vývojová stadia**

Flora P., Heidenheimer A.J.: 383-387, Potůček 1995: 35-41, Večeřa: 70-72

## **Blok 2: Sociální politika jako součást veřejné politiky**

### **4 Sociální politika jako sociálně-politický proces**

Potůček: 49-51, 55-57, Tomeš: 159-165

### **Nástroje sociální politiky**

Potůček 1995: 51-54, Tomeš: 141-151

### **Účinky sociální politiky**

Sirovátka 1997: 154-159, 166-171

Sirovátka T. (ed.) 2000: 33-51, 131-156.

## **Blok 3 Základní oblasti a nástroje sociální politiky: sociální rizika**

### **5 Sociální rizika a sociální zabezpečení**

Potůček 1995: 69-75, Durdisová, Kotýnková, Krebs: 126-143

### **6 Sociální pomoc**

Durdisová, Kotýnková, Krebs, et. al.: 212-225, Mareš, P.: 109 – 115, 120-136, 149 – 152

Winkler, J. in Sirovátka T. (ed.) 2000: 105-129.

### **7 Sociální pojištění**

Durdisová, Kotýnková, Krebs, et. al.: 144 – 161, Brdek, M., Jírová, H.: Sociální politika v zemích EU a ČR: 211 – 219 a 331 – 339.

## **Blok 4 Základní oblasti a nástroje sociální politiky: sociální rozvoj**

### **8 Prevence sociálních problémů: politika pracovního trhu**

Sirovátka, T.: Politika pracovního trhu: 82 – 104, Durdisová, Kotýnková, Krebs, et. al.: 232 – 242.

### **9 Sociální rozvoj a lidský kapitál: zdravotní politika**

Večeřa, M.: Sociální stát – východiska a principy, Sociologické nakladatelství, Praha 1993, str. 83 – 85, Potůček, M.: Sociální politika, SLON, Praha 1995, str. 77 – 86, Durdisová, Kotýnková, Krebs et. al.: 243 – 268

### **Sociální rozvoj a lidský kapitál: vzdělávací politika**

Durdisová, Kotýnková, Krebs et. al.: 311-328, Potůček, M.: 87-94

## **10 Sociální rozvoj a lidský kapitál: rodinná politika**

Sirovátka, Bubnová, Wildmannová in Sirovátka T. (ed.) 2000: 53-69.  
Brdek, M., Jírová, H.: Sociální politika v zemích EU a ČR: 184 – 192, 205-211,  
Potůček, M.: 101 – 108

## **11 Sociální rozvoj a lidský kapitál: bytová politika**

Durdisová, Kotýnková, Krebs, et. al.: 285-309  
Lux, M. et al. Bydlení - věc veřejná. Sociální aspekty bydlení v České republice a zemích  
Evropské unie. Praha, SLON 2002: 73-86 a 166-177.

## **Blok 5 Sociální politika EU**

### **12 Mezinárodní instituce a úmluvy, sociální politika EU**

Potůček 1995: 109-115, Potůček 1999: 221-225  
Durdisová, Kotýnková, Krebs, et. al.: 113-125

### **Harmonizace a integrace systémů sociálního zabezpečení**

Potůček 1999: 225-227, MPSV ČR, Praha 1998. Sociální zabezpečení osob pohybujících se  
v rámci EU: 7-20.

#### **4. Seznam studijních materiálů**

##### **Literatura povinná:**

Potůček M.: Sociální politika. Praha, SLON 1995.

Sirovátka T. (ed.) Česká sociální politika na prahu 21. století. Efektivnost, selhávání, legitimita. Brno: Masarykova univerzita 2000. (vybrané části)

Durdisová J., Kotýnková, M., Krebs V., Poláková O., Žižková J., Vlček, M. : Sociální politika. Praha, ASPI 2002, případně příslušné části možno studovat rovněž podle Durdisová, Krebs a kol. Sociální politika, Codex 1997, 2000. (vybrané části)

##### **Doporučená literatura:**

časopisy: Práce a sociální politika, Sociální práce (dva poslední ročníky), Hospodářské noviny a Ekonom (aktuální stati).

Esping-Andersen, G.: The Three Worlds of Welfare Capitalism 1990. Princeton: P. Univ.Press, s. 9-38. In Sociologický časopis, 1991, č. 5. (s. 545-567).

Bezděk, V.: Penzijní systémy obecně i v kontextu české ekonomiky (současný stav a potřeba reform), ČNB, 2000 (v knihovně ESF MU a ve formátu pdf na internetových stránkách [www.cnb.cz](http://www.cnb.cz) – publikace), str. 11 – 18 a 30 – 62.

Lux, M. et al. Bydlení - věc veřejná. Sociální aspekty bydlení v České republice a zemích Evropské unie. Praha, SLON 2002, s. 73-86, 166-177.

##### **Ostatní doporučená literatura:**

Sirovátka T. (ed.) Sociální zabezpečení. Brno, Masarykova univerzita 1997.

Potůček M. Křížovatky české sociální reformy. Praha, SLON 1999.

Tomeš I.: Sociální politika. Teorie a mezinárodní zkušenost. Praha, Socioklub 1996.

Večeřa M. : Sociální stát. Východiska a přístupy. Praha, SLON 1993.

Brdek M., Jírová H.: Sociální politika v zemích EU a ČR. Praha, Codex 1998.

Brdek, M. a kol. Trendy v evropské sociální politice. Praha: ASPI 2002.

Flora P., Heidenheimer A.J: The Development of Welfare States in Europe and America .New Brunswick, Transaction Publishers 1990, s. 22-28, 37-48, 383-387.

Sirovátka T. Politika pracovního trhu, Masarykova univerzita 1995.

Mareš P.Sociologie nerovnosti a chudoby, Praha: SLON 1999.

MPSV ČR : Sociální zabezpečení osob pohybujících se v rámci EU. Praha 1998.

Problémy sociální politiky na přelomu tisíciletí, VŠE, Praha 2000: 91 – 99

## **Zadání seminární práce**

**Úkolem** seminární práce je rozbor dané oblasti sociální politiky (respektive část komplexního rozboru).

**Termín zpracování : 25. květen**

Rozsah cca 10 - 15 stran textu 1,5 řádkování.

Zpracováno bude každým studentem samostatně vybrané téma (témata), přitom bude upřesněna požadovaná část (části) tématu. Studenti sami vybírají téma (oblast) sociální politiky a zpracují jeden až tři body osnovy, které spolu navazují. Účelem práce je zejména vysvětlit vazby mezi zvolenými body osnovy, nikoliv pouhý popis podle jednotlivých bodů osnovy.

Přílohou práce je seznam citované literatury. Odkazy na literaturu musí být přesné, podle pravidel citací: tedy v textu jméno autora, rok vydání práce, strana. V seznamu citované literatury pak příjmení a jméno autora, rok vydání, název práce, místo vydání, nakladatel. Citace z časopisů uvádějí vedle názvu článku název časopisu, ročník, číslo, strany, na nichž je článek zařazen. Práce, které neuvádějí citovanou literaturu podle pravidel, nebudou přijaty.

Předložení práce je jednou z podmínek udělení zápočtu.

### **Osnova pro zpracování vybrané oblasti sociální politiky**

#### Část I

1. Stav oblasti, kterou řeší daná politika a úroveň odpovědí politiky na stav v dané oblasti
2. Aktuální problémy dané oblasti a problémy politiky, trendy
3. Sledované cíle a funkce určité politiky (a související hodnoty, principy, předpokládané účinky - obecná rovina, aktuální rovina resp. situace v ČR)

#### Část II

4. Subjekty, odpovědnosti a spolupráce, organizace, administrativa
5. Financování - příjmová a výdajová stránka, náklady, makro- a mikro- perspektiva
6. Práva, oprávnění a nároky : a) personální rozsah a dostupnost b) podmínky c) kvantita a dosah politik d) úroveň a kvalita

#### Část III

7. Hlavní změny k nimž došlo po roce 1989 v ČR
8. Hodnocení reálných účinků přijatých politik a případně změn - záměrné, případně nezáměrné účinky
9. Srovnání účinků a cílů

#### Část IV

10. Srovnání specifík politiky ČR v dané oblasti s jinou zemí EU (jinými zeměmi): společné a odlišné rysy, vysvětlení
11. Možná alternativní řešení politiky, jejich případné důsledky
12. Priority politických, případně dalších subjektů, jejich vliv na formování a implementaci politik.

### **Oblasti**

Politika pracovního trhu - kompenzace příjmu v nezaměstnanosti PT-KP

Politika pracovního trhu - aktivní opatření PT-AP  
Sociální zabezpečení SZ  
Zdravotní politika ZP  
Vzdělávací politika VP  
Bytová politika BP  
Rodinná politika RP  
Důchodové pojištění D  
Zabezpečení v nemoci a mateřství N-M  
Sociální pomoc SPM  
Sociální služby SSL  
Rodinné dávky (státní soc. podpora) SSP  
případné další podle návrhu studentů.

Zdroje informací: povinná literatura a rozšiřující doporučená literatura, zejména časopis Sociální politika.



